

การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่บนทางเดินเท้า, สิทธิ์ที่ถูกเปลี่ยนจากการครอบครองพื้นที่ แบบชั่วคราวของผู้ค้าบริเวณท่าช้างบนถนนหน้าพระลาน*

Transformation of the Sidewalk, The Right for Interchangeability of Temporary Spatial Claims by Retailers around Tha Chang Community on Na Phra Lan Road.

Received:	May	15, 2018
Revised:	October	29, 2019
Accepted:	November	5, 2019

ปณิดา คุณาวรรณ (Panida Kunawan)**

บทคัดย่อ

บทความนี้ทำการศึกษาในเรื่องการใช้พื้นที่ค้าขายบนพื้นที่ทางเดินเท้า การใช้งานที่เปลี่ยนไปจากการเข้าครอบครองพื้นที่บนทางเดินเท้าของพื้นที่ค้าขายแบบชั่วคราว มุ่งไปที่การทำความเข้าใจพฤติกรรมการใช้พื้นที่ของร้านค้าที่ตั้งอยู่บนทางสัญจรกับคนเดินเท้า การซ้อนทับของทั้ง 2 กิจกรรมผ่านการวางผังและการใช้องค์ประกอบในการสร้างขอบเขตการใช้พื้นที่ของร้านค้า ซึ่งทำให้เกิดลักษณะเฉพาะของรูปแบบพื้นที่ระหว่าง 2 กิจกรรม โดยเลือกพื้นที่ศึกษาบริเวณพื้นที่ท่าเรือท่าช้างเชื่อมกับถนนหน้าพระลาน กรณีศึกษาความสัมพันธ์ของ 2 พื้นที่ คือพื้นที่ร้านค้าและพื้นที่ทางเดินเท้าเชื่อมจากท่าเทียบเรือสู่ภายในอาคารซึ่งเป็นพื้นที่ค้าขายภายในสู่บริเวณลานคนเมืองท่าช้างภายนอก ซึ่งพื้นที่ที่เห็นความสัมพันธ์ของ 2 พื้นที่กิจกรรมที่ซ้อนทับกันที่ชัดเจนที่สุดระหว่างทางเดินเท้ากับพื้นที่ค้าขายของร้านค้าซึ่งเป็นพื้นที่แบ่งเช่าสำหรับค้าขายในอาคารท่าช้างโดยเก็บข้อมูลจากการสังเกตและถ่ายภาพผู้ใช้และการตั้งแผงของร้านค้าตั้งแต่ 7.00น.-19.00น. ศึกษาผังรวมที่สัมพันธ์กับรูปแบบและสัดส่วนของการจัดพื้นที่ร้านค้าที่มีพื้นที่จัดวางสินค้าและพื้นที่สำหรับเลือกซื้อสินค้ากับพื้นที่ทางเดินเท้า ผลจากการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์พบลักษณะการจัดวางของพื้นที่ร้านค้าแต่ละประเภทแตกต่างกันที่สัมพันธ์กับพื้นที่ทางเดิน คือ 1. ลำดับของพื้นที่ (พื้นที่จัดวางสินค้า-พื้นที่เลือกซื้อ) การออกแบบเดิมจากส่วนกลางของเจ้าของอาคารที่มีการกำหนดให้พื้นที่วางสินค้าอยู่ภายใน จากการออกแบบเดิมที่กำหนดขอบเขตร้านค้าด้วยเสาผนังและการทางสลับพื้นโดยเจ้าของอาคารให้พื้นที่วางสินค้าอยู่ภายในขอบเขตของร้านค้าที่กำหนดและเว้นพื้นที่ส่วนทางเดินกลาง พบว่าการสร้างขอบเขตพื้นที่เองแบบชั่วคราวของร้านค้าทำให้ขนาดพื้นที่และลำดับ

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ ที่วางในระหว่าง ,การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ระเบียบในบ้านไทย (พ.ศ.2325-ปัจจุบัน) ,หลักสูตร ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

This article is Submitted in In-Between Space, Transformation of The Veranda in Thai House (1782-present) for Doctor of Philosophy Program in Architecture, Faculty of Architecture, Silpakorn University

** นางสาวปณิดา คุณาวรรณ, หลักสูตร ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร , Formfollow@gmail.com, 0971562802

Miss Panida Kunawan, Doctor of Philosophy Program in Architecture, Faculty of Architecture, Silpakorn University, Formfollow@gmail.com, 0971562802

ความสัมพันธ์จากพื้นที่ทางเดินเข้าสู่พื้นที่เลือกสินค้าและพื้นที่วางแผงสินค้าเปลี่ยนไป 2. ลักษณะของการเลือกใช้ออค์ประกอบทางกายภาพในการสร้างขอบเขตพื้นที่ค้าขายขึ้นมาใหม่แบบชั่วคราว มีการใช้ออค์ประกอบในการสร้างขอบเขตพื้นที่ที่แตกต่างกันในร้านค้าแต่ละประเภทซึ่งมีผลจากพฤติกรรมของผู้ซื้อที่สัมพันธ์กับประเภทของสินค้าที่มีระยะในการเข้าถึงและเลือกสินค้าแตกต่างกัน ที่ปรับเปลี่ยนพื้นที่ค้าขายเข้าไปซ้อนทับกับพื้นที่ทางเดินเท้า

รูปแบบของร้านค้าบนทางเดินเท้าเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงการจัดการพื้นที่ระหว่างทางเดินเท้าและพื้นที่ร้านค้าที่สามารถใช้อยู่บนพื้นที่เดียวกัน การทำความเข้าใจพฤติกรรมการใช้ที่เปลี่ยนแปลงไปในช่วงเวลาจริงบนพื้นที่ศึกษา ทำให้เห็นขอบเขตการใช้พื้นที่ของร้านค้าแบบชั่วคราวร่วมกับทางเดินที่ถูกปรับเปลี่ยนขนาดและลำดับการใช้สอยพื้นที่ รูปแบบงานสถาปัตยกรรมในงานประเภทนี้อาจไม่มีองค์ประกอบในระบบโครงสร้างผนังหรือพื้นที่แยกตัดขาดกันไม่กำหนดความเป็นพื้นที่ของใครอย่างชัดเจนและสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามการใช้งาน อาจทำให้ตอบคำถามถึงรูปแบบงานสถาปัตยกรรมที่เหมาะสมกับการใช้สอยประเภทนี้

คำสำคัญ : การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่, องค์ประกอบในทางสถาปัตยกรรม, สถาปัตยกรรมชั่วคราว

Abstract

This research studied the use of the sidewalk for commerce. The function of the sidewalk has transformed because of the temporary spatial claims of the retailers. The research is aimed to understand the behavior of the stores on the sidewalk as an overlapping area that has 2 activities through the city planning and the composition of a border on the stores's sidewalk usage. The spatial forms of the stores on the sidewalk cause specific areas for those 2 activities. The research chose to study around the Tha Chang community on Na Phra Lan road which is the main connection sidewalk from the Chao Phraya River route to Na Phra Lan road. It had the diversity of the stores and the large amount of people using this sidewalk. The data was collected by observation and taking the pictures of people using the sidewalk and the market stalls from 07.00 a.m. to 07.00 p.m. Data was collected on the density of people using the sidewalk around the principle city plan related with the types and sizes of the stores and sidewalk arrangement. It had the space for goods arrangement, purchasing area, and sidewalk area measured by the density of people around the stores. Collecting and analyzing data showed that it had the particularities of the sidewalk transformation as follows: 1. Area organization, such as the space for goods arrangement and purchasing area of the previous design organized to have the walkway and the stalls inside the stores, showing that the stores became more popular if they put the stalls outside, letting the customers see the whole goods affected the purchasing decision. 2. The physical Area partition, such as sidewalk and purchasing

area of the previous design that separated the sidewalk by dividing the floor level with retaining wall to obviously determine of the stores area, showing that the good sale stores were the stores that had the purchasing area overlapped with the wide sidewalk area.

The form of these stores on the sidewalk showed that the area arrangement could share the sidewalk and the stores together; and it was not necessary to separate the area distinctly. To understand the behavior that changed in real-time at the study place showed that the border of the temporary stores area shared with the sidewalk that could change the size and area organization. The form of this architecture did not have a wall system nor the divide of areas separately by the level such as sidewalk. An open space not determined by the area owners was the proper architecture for this kind of usage.

Keywords: Transformation of Space, Elements of Architecture, Temporary Architecture

บทนำ

การใช้พื้นที่สัญจร (Circulation) ทางเดินเท้าคือความสามารถในการเข้าไปใช้ได้อย่างเต็มขอบเขตของพื้นที่ ความหมายของพื้นที่สัญจรคือการเชื่อมต่อพื้นที่จากจุดเริ่มจนถึงจุดหมาย¹ ทางเดินเท้าสาธารณะเป็นหนึ่งในระบบขนส่งพื้นฐานที่เชื่อมต่อพื้นที่หน่วยอื่นของเมืองเข้าด้วยกัน เชื่อมต่อทั้งพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ส่วนบุคคล ซึ่งเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมที่สัมพันธ์กับระยะการใช้สอยและการรับรู้ของคนในการใช้พื้นที่ ขนาดความกว้างของพื้นที่ทางเดินสัมพันธ์กับความหนาแน่นของจำนวนคนและความรวดเร็วในการเคลื่อนที่ของคนบนพื้นที่ทางเดินเท้า² ซึ่งข้อกำหนดการออกแบบทางเดินเท้าที่ดีจะต้องไม่มีสิ่งกีดขวางบนทางและควรมีการจัดการองค์ประกอบโดยรอบพื้นที่เป็นสัดส่วนอย่างเหมาะสม พื้นที่บนทางเท้าช่องทางเข้า-ออกของอาคารที่ประชาชนใช้สอยห้ามตั้งวางแผงค้าโดยเด็ดขาด³ จะเห็นว่าข้อกำหนดนี้เป็นไปเพื่อให้เกิดการใช้งานพื้นที่ทางเดินเท้า และสร้างสิทธิ์ให้ผู้ใช้ทางเดินใช้พื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในการศึกษานี้จะทำความเข้าใจพื้นที่ 2 ส่วนที่มีความสัมพันธ์ต่อกัน ประกอบด้วยพื้นที่ค้าขายและพื้นที่ทางเดินเท้า จะพบว่าบนพื้นที่ทางเดินเท้ามีการเข้ามาครอบครองขยายพื้นที่เพื่อการค้าขายทั้งแบบถาวรและชั่วคราวทั้งถูกต้องและไม่ถูกต้องจนกลายเป็นวิถีชีวิตของคนกรุงเทพฯ ที่พบเห็นได้ทั่วไปและขยายตัวจนเกิดความแออัดจากการเข้าครอบครองซ้อนทับกับพื้นที่ทางเดินเท้าจนเกิดความไม่สะดวกในการใช้สัญจร ซึ่งในปีค.ศ.2014 กรุงเทพมหานครได้มีการประกาศนโยบายจัดการพื้นที่ค้าขายที่รูก้ำไปในส่วนพื้นที่ทางเดินเท้าในหลายพื้นที่ทั่วกรุงเทพฯ โดยเฉพาะพื้นที่สาธารณะภายนอกโดยใช้การแบ่งแยกพื้นที่ค้าขายและพื้นที่ทางเดินเท้าออกจากกันเพื่อคืนพื้นที่ทางเดินเท้าให้ใช้สัญจรได้อย่างเต็มที่ แต่ส่วนของพื้นที่ในอาคารสาธารณะโดยเฉพาะอาคารที่เป็นพื้นที่เชื่อมระบบการสัญจร ก็มีการใช้พื้นที่ค้าขายซ้อนทับบนพื้นที่ทางเดินเท้าภายในเช่นกัน ซึ่งพื้นที่ทางเดินเท้าและพื้นที่ร้านค้าภายในอาคารจากการกำหนดและออกแบบเดิมทั้ง 2 กิจกรรม เกิดการปรับเปลี่ยนการใช้งานของพื้นที่ร้านค้าด้วยรูปแบบเฉพาะโดยใช้องค์ประกอบแบบชั่วคราวสร้างขอบเขตของพื้นที่การใช้งานใหม่ จากพฤติกรรม

และความต้องการในการใช้พื้นที่ของทั้งผู้ค้าและผู้ซื้อซึ่งก็คือผู้สัญจรบนทางเดินเท้าที่มีความสัมพันธ์ที่เอื้อประโยชน์ร่วมกัน พื้นที่ศึกษาคืออาคารท่าเรือท่าช้างบริเวณถนนหน้าพระลานเขตพระนคร ซึ่งในอดีตเป็นพื้นที่ริมท่าแม่น้ำเจ้าพระยาสำหรับช้างหลวงโดยเชื่อมกับเขตพื้นที่พระบรมมหาราชวัง เป็นท่าเรือสำคัญในเขตพระนครสำหรับการขนส่งสินค้าและใช้ในการโดยสารทางเรือจนถึงปัจจุบัน ท่าเรือท่าช้างเชื่อมการสัญจรทางน้ำของเรือด่วนเจ้าพระยาและเรือข้ามฟากจากฝั่งธนบุรีกับฝั่งพระนครที่ตั้งของสถานที่สำคัญของกรุงเทพฯ เช่น พระบรมมหาราชวัง, วัดพระแก้ว, มหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นต้น ซึ่งรองรับผู้ใช้คือ นักท่องเที่ยว, ข้าราชการ, นักศึกษาและคนทำงานทั่วไปที่ใช้บริการโดยสารทางเรือท่าช้างผ่านพื้นที่เพื่อต่อรถ พื้นที่ทางเดินเท้าเป็นพื้นที่สำคัญที่ใช้ในการสัญจรจากท่าเรือผ่านพื้นที่ภายในอาคารโดยสารสู่พื้นที่ถนนภายนอก พื้นที่อาคารท่าช้างจึงเป็นพื้นที่เชื่อมระหว่างการสัญจรทั้งสองประเภท ต้องรองรับคนจำนวนมากทั้งฝั่งพระนครและจากฝั่งธนบุรี

ภาพที่ 1 ภาพพื้นที่ศึกษา “ท่าช้าง” ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

ในการกำหนดขอบเขตของแต่ละร้านค้าภายในอาคารรูปแบบสถาปัตยกรรมที่เป็นตัวกำหนดพื้นที่จากองค์ประกอบถาวรภายในอาคาร โครงสร้างเสา ผนังกันส่วน ภายในอาคารมีการแบ่งสัดส่วนพื้นที่ค้าขายเป็นห้องเล็กๆโดยใช้โครงสร้างเสาและผนังประตูเหล็กม้วน แบ่งเป็นสองฝั่งมีพื้นที่ทางเดินเท้าตรงกลางเชื่อมจากในอาคารไปสู่ทางเดินเท้าลานพื้นที่ภายนอก จากพฤติกรรมของการใช้พื้นที่ภายในอาคารในปัจจุบัน มีร้านค้าหลายประเภทที่มีความต้องการใช้พื้นที่ร้านค้าที่แตกต่างกันทำให้เกิดรูปแบบการสร้างขอบเขตของร้านค้าแบบชั่วคราว ซ้อนทับเข้าไปในพื้นที่ทางเดินเท้า ที่สามารถปรับเปลี่ยนการใช้และเข้าถึงได้ง่าย

ภาพที่ 3 ภาพแสดงพื้นที่กิจกรรมในพื้นที่ท่าช้างในอาคารท่าเรือจนถึงพื้นที่ลานภายนอกเชื่อมกับถนน ถ่ายเมื่อ วันที่ 21 ค.ศ. 2016 – 27 พฤษภาคม ค.ศ. 2016

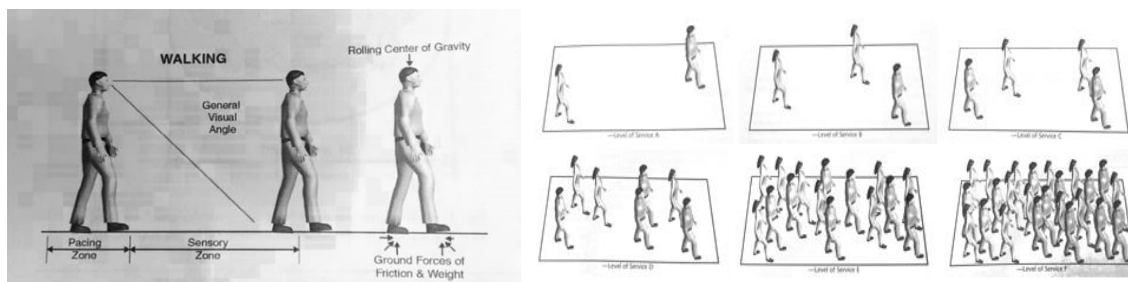
วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. ศึกษาความสัมพันธ์ของการใช้พื้นที่ระหว่างผู้ค้าและผู้สัญจรทางเดินเท้าซึ่งมีกิจกรรมที่ต้องใช้พื้นที่ร่วมกัน
2. ศึกษาการปรับเปลี่ยนพื้นที่ค้าขายและวิธีการสร้างขอบเขตพื้นที่แบบชั่วคราวที่สัมพันธ์กับองค์ประกอบในทางสถาปัตยกรรมของอาคาร

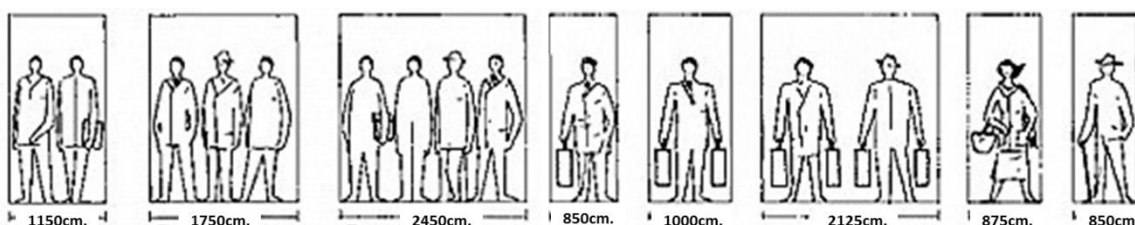
วิธีการศึกษา

ศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง (พื้นที่ทางเดินเท้าและพื้นที่ร้านค้า)

1) การเคลื่อนที่บนทางเดินเท้า (Pedestrian Circulation) คือความสามารถในการเข้าไปใช้ได้อย่างเต็มขอบเขตของพื้นที่ การหาขอบเขตของพื้นที่ใช้งานบนพื้นที่ทางเดินเท้าที่เหมาะสมคำนวณจากมาตรฐานของความกว้างของช่องทางเดินเท้า (Human Dimension for Pedestrian Design) ประกอบด้วย ขนาดความกว้างของทางสัญจรสำหรับ 1 คนเท่ากับ 0.60 ม.ขนาดความกว้างในการเดินสวนกัน 2 คนจะเท่ากับ 1.20 ม. ในกรณีพื้นที่ทางเดินเท้าที่มีสมการระยะความกว้างของพื้นที่ทางเดินต้องมีขนาดความกว้างที่รองรับกับพฤติกรรมการใช้ของผู้ใช้ (Baiche Bousmaha & Walliman Nicholas. Neufert Architectural Data. man: dimensions and space requirements.)

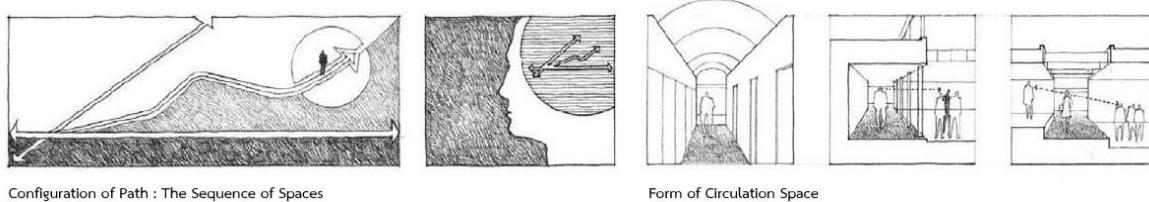

ภาพที่ 4 ระยะในการออกแบบพื้นที่ทางเดินเท้าของมนุษย์ (Human Dimension for Pedestrian Design) และระดับความสัมพันธ์ของความหนาแน่นของจำนวนคนกับความสับสนในการเดินเท้าบนพื้นที่ทางเดิน

ภาพที่ 5 พื้นที่ทางเดินเท้าที่มีสัมภาระระยะความกว้างของพื้นที่ทางเดินต้องมีขนาดความกว้างที่รองรับกับพฤติกรรมการใช้ของผู้ใช้ (Neufert Architectural Data - man: dimensions and space requirements.)

2) การรับรู้ถึงความเป็นเส้นทาง เป้าหมายของทางเดินเพื่อเชื่อมจากจุดหนึ่งไปสู่อีกจุดหนึ่ง การรับรู้ถึงความเป็นเส้นทาง ด้วยการใช้อุปกรณ์ประกอบในการออกแบบที่ให้ความรู้สึกถึงความต่อเนื่อง (Francis Ching D. K., Architecture form, space and order .Circulation Elements)

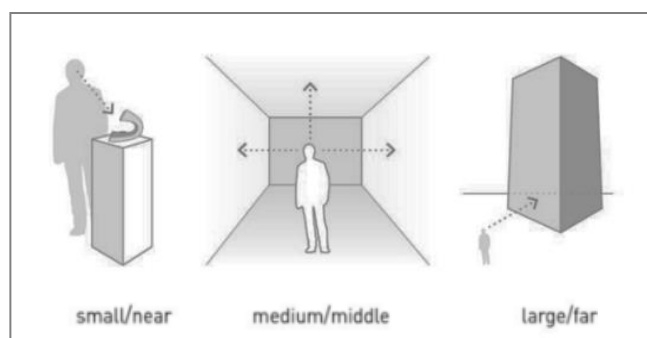
ภาพที่ 6 รูปแบบของเส้นทางที่สัมพันธ์กับความสับสนในการเดินเท้า (Francis Ching D. K., Architecture form, space and order .Circulation Elements)

3) การรับรู้พื้นที่ว่าง (The Perception of Space) การรับรู้ขนาดรายละเอียดขององค์ประกอบต่างๆ ของมนุษย์ผ่านสัมผัสทางร่างกายเป็นไปตามทฤษฎีของ Alois Regal (ค.ศ.1858-ค.ศ.1905) อธิบายสุนทรียภาพในการรับรู้ที่ว่างของมนุษย์แบ่งเป็น 3 แบบตามความสัมพันธ์ของขนาดของวัตถุกับระยะการรับรู้ของมนุษย์ไว้ว่า องค์ประกอบขนาดเล็ก - ระยะใกล้ (small/near) องค์ประกอบขนาดเล็กและระยะของคนอยู่ใกล้ วัตถุนั้นจนสามารถพิจารณาและทำความเข้าใจวัตถุนั้นได้อย่างใกล้ชิดจากการมองเห็น

องค์ประกอบขนาดกลาง - ระยะกลาง (medium/middle) รับรู้ถึงองค์ประกอบจากการมองเห็นได้เพียงบางส่วน ระยะในการรับรู้ขอบเขตของพื้นที่สัมผัสกับร่างกายของคน แสงเงาและคุณสมบัติของวัสดุทำให้รับรู้ถึงความลึกและความต่อเนื่องจนสามารถเข้าใจภาพรวมของรูปร่างรูปทรงลักษณะพื้นที่โดยรอบตัวมนุษย์ได้

องค์ประกอบขนาดใหญ่ - ระยะไกล (large /far) ประสบการณ์ในการรับรู้รูปทรงในทางสถาปัตยกรรมจากระยะไกล ทำให้ความเข้าใจภาพรวมและการสัมผัสโดยตรงกับร่างกายมนุษย์ลดลง เมื่อองค์ประกอบขนาดใหญ่และเห็นจากระยะไกล รูปแบบและสีที่เรียบง่ายสำคัญต่อการทำความเข้าใจภาพรวมทั้งหมด

การเลือกใส่รายละเอียดขององค์ประกอบใน 3 ระยะทำให้เกิดการรับรู้และเข้าใจขอบเขตของพื้นที่ที่สัมพันธ์กับองค์ประกอบในทางสถาปัตยกรรมมีผลต่อความรู้สึก การรับรู้และพฤติกรรมของมนุษย์

ภาพที่ 7 การรับรู้ขนาดรายละเอียดขององค์ประกอบต่างๆ ของมนุษย์ผ่านการสัมผัสทางร่างกายเป็นไปตามทฤษฎีของ Alois Regel (ค.ศ.1858-ค.ศ.1905) 3 ระดับ

การสังเกตและเก็บข้อมูล

ภาพที่ 8 ภาพถ่ายแสดงพื้นที่ทำข้างส่วนบริเวณพื้นที่ลานคนเมืองท่าช้างด้านหน้า(6.00น.-19.00น.)
ถ่ายเมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม ค.ศ. 2016 – 27 พฤษภาคม ค.ศ. 2016

ภาพที่ 9 ภาพถ่ายแสดงพื้นที่ทำข้างส่วนบริเวณพื้นที่ท่าเรือและพื้นที่เขาร้านค้าภายในตั้งแต่เวลา (6.00น.-19.00น.) ถ่ายเมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม ค.ศ. 2016 – 27 พฤษภาคม ค.ศ. 2016

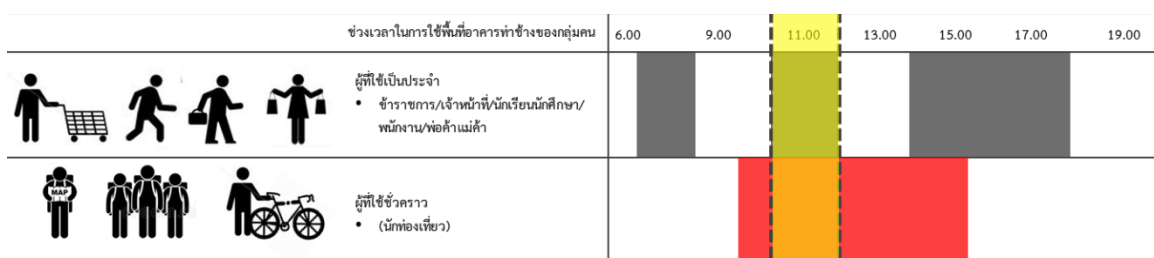

ภาพที่ 10 ภาพถ่ายแสดงพื้นที่ทำข้างส่วนบริเวณพื้นที่ท่าเรือและพื้นที่เขาร้านค้าภายในตั้งแต่เวลา (6.00น.-19.00น.) ถ่ายเมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม ค.ศ. 2016 – 27 พฤษภาคม ค.ศ. 2016

1) การเก็บข้อมูลของพื้นที่ภาพรวมของท่าเรือท่าช้าง

แบ่งเป็นสามส่วนพื้นที่ที่มีความเชื่อมต่อกัน ส่วนที่ 1 พื้นที่บนแม่น้ำเจ้าพระยาประกอบด้วยท่าเรือและพื้นที่รื้อเรือ คือ ท่าเรือโดยสารข้ามฟาก,ท่าเรือโดยสารเจ้าพระยา,ท่าเรือเอกชนตลิ่งชัน-บางขุนนนท์ และท่าเรือท่องเที่ยวซึ่งใช้พื้นที่รื้อเรือร่วมกับท่าเรือโดยสารเจ้าพระยา ส่วนที่ 2 พื้นที่อาคารริมแม่น้ำนั้นกรุงเทพมหานครให้สิทธิ์เอกชนเข้ามาพัฒนาจัดแบ่งการใช้พื้นที่ในเชิงพาณิชย์ก่อสร้างเป็นอาคารโดยสารมีหลังคาปกคลุมแบ่งเป็นส่วนของพื้นที่เช่าร้านค้าแบ่งเป็นห้องขนาดเล็กเท่าๆกันด้วยโครงสร้างเสา ผนังและประตูในการกั้นส่วนพื้นที่ร้านทางเดินเท้า ซึ่งเป็นพื้นที่ที่จะทำการศึกษาเนื่องจากการใช้พื้นที่ซ้อนทับกันของพื้นที่ทั้งร้านค้าและพื้นที่ทางเดินเท้า ส่วนที่ 3 ลานคนเมือง พื้นที่สาธารณะมีลักษณะเป็นลานโล่งมีทางเดินภายนอกเชื่อมต่อกันหน้าพระลาน

จำนวนของผู้ใช้พื้นที่ท่าเรือสัญจรท่าช้างกรมเจ้าท่าข้อมูลสถิติจากปีค.ศ.2015 จำนวนผู้โดยสารต่อวันบนพื้นที่ท่าช้างคือ 3,652 คน การเก็บข้อมูลโดยลงพื้นที่ 3 ช่วงเวลา(7.00น.-9.00น.), (11.00น.-14.00น.), (17.00น.-19.00น.) ซึ่งอ้างอิงกับจำนวนความถี่ของรอบเรือในช่วงเวลานั้น วันศุกร์และวันเสาร์ 2 วัน จากข้อมูลของกรมเจ้าท่าในหนึ่งรอบของการโดยสารมีผู้สัญจรผ่านบนพื้นที่พร้อมกันเฉลี่ยสูงสุด 57 คนต่อช่วงเวลาหนึ่ง/ต่อ 1 ช่วงรอบเรือ ซึ่งมีความหนาแน่นของคนผ่านในพื้นที่มากกว่า ท่าพระจันทร์และท่ามหาราชซึ่งอยู่บริเวณใกล้เคียงกัน

ภาพที่ 11 ความสัมพันธ์ระหว่างประเภทของผู้ใช้งานพื้นที่ท่าช้างกับช่วงเวลาในหนึ่งวันตั้งแต่ 6.00น.-19.00น.

2) การเก็บข้อมูลจากการสังเกต การถ่ายภาพในอาคารท่าเรือท่าช้าง

โดยแบ่งพื้นที่ศึกษาเป็นสองส่วนที่มีความสัมพันธ์กันคือ พื้นที่ค้าขายและพื้นที่ทางเดินเท้าเก็บข้อมูลและสังเกตเป็นทั้ง 3 ช่วงเวลา (7.00น.-9.00น.), (11.00น.-14.00น.), (17.00น.-19.00น.) ดูความหนาแน่นของการใช้พื้นที่ของคนเดินเท้าและพื้นที่ร้านค้า พื้นที่ค้าขายแบ่งได้เป็น 3 ประเภทตามรูปแบบการก่อสร้างขอบเขตของพื้นที่ร้านค้า

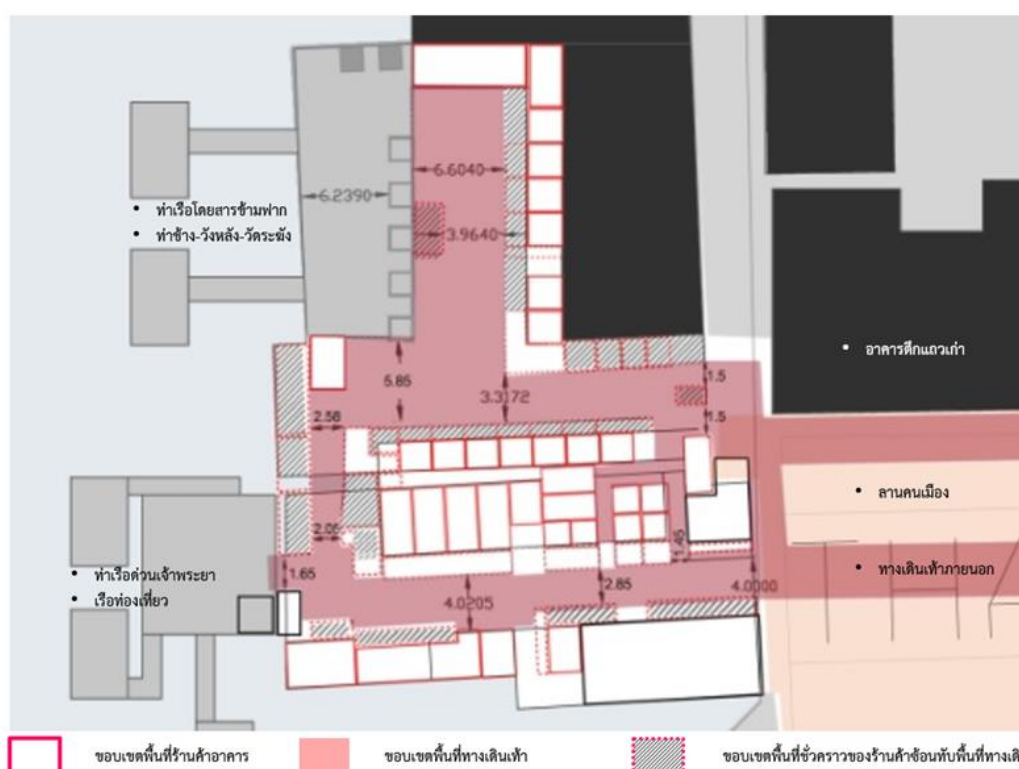
ก. ร้านค้ารูปแบบถาวร ประกอบด้วยร้านประเภทการให้บริการเฉพาะ คือ ร้านอุปกรณ์และซ่อมแว่นตา ร้านหมอดู ซึ่งลูกค้าใช้เวลาอยู่ในพื้นที่ร้านนานและต้องการความเป็นส่วนตัวในการรับบริการจึงมีลักษณะเป็นพื้นที่ปิดและใช้งานภายในห้อง

ข. ร้านค้ากึ่งถาวร ประกอบร้านของที่ระลึกของฝากสำหรับนักท่องเที่ยว ร้านเสื้อผ้า ร้านดอกไม้มีพื้นที่สำหรับลองสินค้าภายในห้องและมีหน้าร้านเสริมขึ้นด้านหน้าห้องซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ทางเดินเพื่อจัดวางสินค้าให้ผู้ซื้อสามารถมองเห็นและใช้เวลาในการเลือก

ค. ร้านค้าชั่วคราว ประกอบด้วย ร้านเครื่องดื่ม ร้านผลไม้ ความต้องการของผู้ซื้อที่ต้องการความรวดเร็วและใช้เวลาในการเลือกและรอสินค้าไม่นาน ด้วยประเภทของสินค้ามีขนาดเล็กพร้อมสำหรับการเลือกหยิบได้ง่ายรองรับนักท่องเที่ยวที่ใช้เวลาในพื้นที่ไม่นาน ทำให้รูปแบบของร้านค้าชั่วคราวมีลักษณะเหมือนแผงลอยที่ตั้งบนพื้นที่ทางเดินเท้า

กลุ่มประเภทร้านค้า 3 กลุ่ม / ช่วงเวลาที่เปิดร้าน	6.00	9.00	11.00	13.00	15.00	17.00	19.00
● ร้านค้าถาวร : ใช้ข้อสรุปกำหนดขอบเขตพื้นที่แบบถาวร ผนังและโครงสร้างเดิมของอาคาร หมอดู / ร้านซ่อมอุปกรณ์แว่น							
● ร้านค้ากึ่งถาวร : ใช้ข้อสรุปชั่วคราวกำหนดขอบเขตพื้นที่บางส่วน ร่วมกับผนังและโครงสร้างเดิมของอาคาร ของที่ระลึก ของฝาก / ร้านดอกไม้							
● ร้านค้าชั่วคราว : ใช้ข้อสรุปชั่วคราวกำหนดขอบเขตพื้นที่ร้านค้าทั้งหมด ไม่สัมพันธ์กับผนังและโครงสร้างเดิมของอาคาร ร้านอาหาร เครื่องดื่ม / ผลไม้ จำนวนร้านค้าทั้งหมดในพื้นที่อาคาร 32 ร้าน							

ภาพที่ 12 ตารางแสดงประเภทของร้านค้าและช่วงเวลาในการเปิดบริการบนพื้นที่อาคารทำช่างในหนึ่งวัน
ตั้งแต่ 6.00น.-19.00น.

ภาพที่ 13 ผังการแบ่งพื้นที่ร้านค้าขอบเขตของพื้นที่ของร้านค้าที่ถูกกำหนดและพื้นที่ร้านค้าที่เกิดการครอบครอง
แบบชั่วคราวซ้อนทับบนพื้นที่ทางเดินเท้าของอาคาร

ภาพที่ 14 ภายในอาคารพื้นที่เช่าร้านค้า และขอบเขตของร้านค้าตามผังที่ถูกกำหนดพื้นที่ไว้ชัดเจน

ภาพที่ 15 แสดงตำแหน่งของพื้นที่ที่มีปริมาณคนบนทางเดินเท้าหนาแน่น(สีแดง) และตำแหน่งร้านค้า (สีแดง) ที่อยู่โดยรอบพื้นที่นั้น

3) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงกายภาพ จากพฤติกรรมและความต้องการในการใช้พื้นที่ของผู้ค้าภายในอาคาร จากผังเดิมของพื้นที่ร้านค้าที่ถูกกำหนดด้วยโครงสร้างเสา ผนังและบานประตูสำหรับกันห้องแต่ละร้านมีขอบเขตถาวร กำหนดให้ใช้พื้นที่ภายในห้องเหมือนกันทุกร้านและมีขนาดที่ค่อนข้างเท่ากัน ความต้องการของพื้นที่ร้านค้ามีสองส่วนคือ พื้นที่วางสินค้าและพื้นที่เลือกสินค้าสำหรับผู้ซื้อ ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้พื้นที่ร้านค้ากับพื้นที่ทางเดินเท้าของกลุ่มร้านค้า 3 ประเภท ก. ร้านค้าแบบถาวร, ข. ร้านค้ากึ่งถาวรและค. ร้านค้าชั่วคราว พบว่ามีรูปแบบของลำดับ (Sequence) ตำแหน่งการใช้พื้นที่ที่แตกต่างกัน คือ 1.ตำแหน่งวางสินค้า 2.ตำแหน่งของพื้นที่เลือกสินค้า 3.ตำแหน่งของผู้ใช้ทางเดิน ซึ่งพื้นที่ของร้านค้าตำแหน่งวางสินค้าและตำแหน่งของพื้นที่เลือกสินค้าถูกสร้างขอบเขตการใช้พื้นที่แบบชั่วคราวซ้อนทับบนพื้นที่ทางเดินเท้าทำให้พื้นที่ทางเดินเท้าลดลงและเกิดความหนาแน่นของกลุ่มคนในพื้นที่บริเวณนั้น

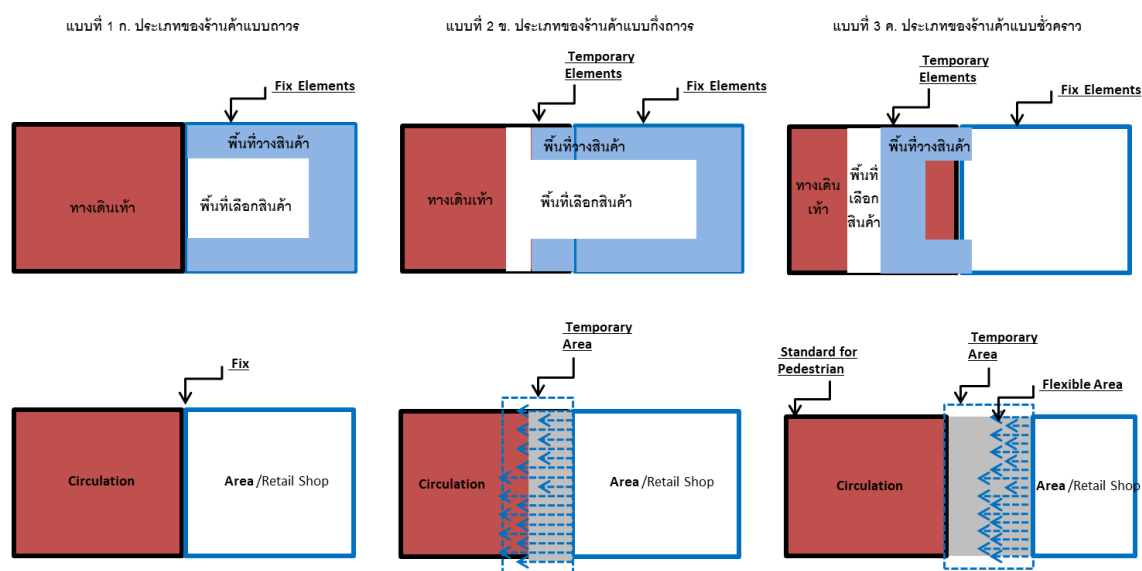
วิเคราะห์ข้อมูลเชิงกายภาพของลักษณะการจัดวางตำแหน่งและลำดับของพื้นที่ที่สามารถสรุปลำดับ (Sequence) ความสัมพันธ์ของการใช้พื้นที่ของร้านค้า ตามกลุ่มประเภทของร้านค้า 3 แบบ เปรียบเทียบความแตกต่างของพื้นที่จากการใช้ช่องประกอบในการสร้างขอบเขตพื้นที่แบบชั่วคราวของร้านในช่วงเวลาที่เปิดร้าน และช่วงเวลาที่ปิดร้าน

แบบที่ 1 ก. ประเภทของร้านค้าแบบถาวร : ตัวอย่างร้านศูนย์ซ่อมแว่นตาทำช่าง, ร้านหมอดู กำหนดขอบเขตของพื้นที่ห้องจากโครงสร้างถาวรของผนังและเสาของอาคาร จากกิจกรรมของผู้ซื้อที่ต้องเข้าไปใช้บริการภายใน กิจกรรมมีระดับความเป็นส่วนตัวและใช้เวลานานในการรอรับบริการ ตำแหน่งวางสินค้าและ

ตำแหน่งของพื้นที่เลือกสินค้าอยู่ภายในขอบเขตของพื้นที่ภายในห้องของทางร้านทั้งหมด แบ่งแยกพื้นที่ระหว่างร้านค้าและพื้นที่ทางเดินชัดเจน ความสัมพันธ์กับพื้นที่ทางเดินน้อยที่สุดเพราะกันด้วยประตูด้านหน้าร้านและเก้าอี้ เวลาเปิดร้านจึงเปิดประตูหลักขึ้นและเวลาปิดร้านดึงบานประตูหลักลง

แบบที่ 2 ข. ประเภทของร้านค้ากึ่งถาวร : ตัวอย่างร้านขายของที่ระลึก ภายในห้องเป็นพื้นที่วางสินค้าบางส่วนด้วยแผงโชว์สินค้าและนำแผงสินค้าใช้เป็นพื้นที่หน้าร้านวางซ้อนทับบนทางเดินเท้า ทำให้กิจกรรมการเดินจากพื้นที่ทางเดินต่อเนื่องเข้าสู่พื้นที่เลือกสินค้า เวลาเปิดร้านใช้องค์ประกอบในการสร้างพื้นที่หน้าร้านแบบชั่วคราวด้วยวางแผงผนังแขวนสินค้าออกมาบนพื้นที่ทางเดิน รูปแบบการวางขององค์ประกอบแผงผนังแขวนสินค้าในแนวตั้งวางต่อเนื่องกับแผงสินค้าด้านใน ระยะในการมองเห็นสินค้าจากพื้นที่ทางเดินเห็นได้ง่ายจากแผงสินค้าแนวตั้ง เวลาปิดร้านจึงดึงแผงผนังแขวนสินค้าที่อยู่ภายนอกกลับไปไว้ในห้องแทนพื้นที่เลือกสินค้าด้านใน

แบบที่ 3 ค. ประเภทของร้านค้าชั่วคราว : ตัวอย่างร้านผลไม้ ประเภทของสินค้ามีขนาดเล็กและความสัมพันธ์ของผู้ซื้อต้องการความรวดเร็ว ระยะใกล้ชิดผู้ซื้อมองเห็นสินค้าและสามารถเลือกหยิบจับได้ทันที ลำดับของพื้นที่วางสินค้าและพื้นที่เลือกสินค้าอยู่นอกขอบเขตของห้องและซ้อนทับพื้นที่ทางเดินเท้ามากที่สุด รูปแบบของแผงสินค้าที่ถูกสร้างขึ้นแบบชั่วคราวจึงมีลักษณะวางกระจายในแนวราบไม่สูง สร้างการกั้นส่วนขอบเขตที่มีความเบาบางอยู่ระดับที่เข้าถึงและหยิบจับสินค้าได้ง่าย และไม่บดบังการมองเห็นบนพื้นที่ทางเดินเท้าที่มีขนาดลดลงจากการซ้อนทับของพื้นที่ร้านค้า เวลาเปิดร้านจะนำองค์ประกอบชั่วคราวที่ใช้คือกล่องลังผลไม้หรือโต๊ะเตี้ยในแนวราบเพื่อวางสินค้าทั้งหมดเวลาปิดร้านจะนำอุปกรณ์เก็บไว้ภายในห้อง

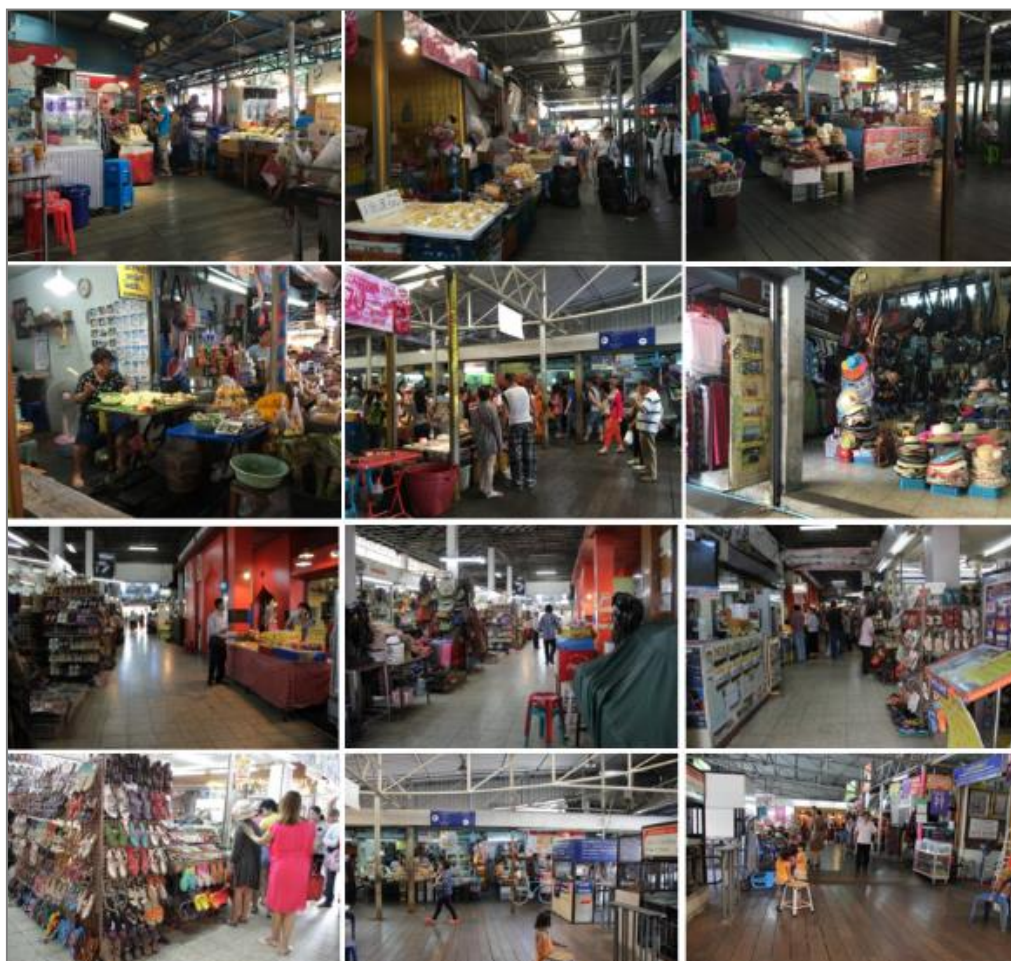
ภาพที่ 16 ลำดับ (Sequence) ความสัมพันธ์ของการใช้พื้นที่ร้านค้ากับพื้นที่ทางเดินเท้า แสดงตำแหน่งและลำดับสร้างขอบเขตแบบชั่วคราวการใช้ของพื้นที่วางสินค้า, พื้นที่เลือกสินค้าบนพื้นที่ทางเดินเท้าของร้านค้าแต่ละประเภท

ภาพที่ 17 ลักษณะขององค์ประกอบในการสร้างขอบเขตพื้นที่วางสินค้าของร้านค้าแต่ละประเภท

ภาพที่ 18 ขอบเขตของพื้นที่ของผู้ค้า องค์ประกอบชั่วคราวที่ใช้สร้างพื้นที่ร้านค้าชั่วคราวในการจัดวางสินค้าออก
แนวขอบเขตเสา ผนังและประตูเหล็กม้วนในการกั้นส่วนพื้นที่ ถ่ายเมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม ค.ศ. 2016 –
27 พฤษภาคม ค.ศ. 2016

ภาพที่ 18 ขอบเขตของพื้นที่ของผู้ค้า องค์ประกอบชั่วคราวที่ใช้สร้างพื้นที่ร้านค้าชั่วคราวในการจัดวางสินค้า นอกแนวขอบเขตเสา ผนังและประตูเหล็กม้วนในการกั้นส่วนพื้นที่ ถ่ายเมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม ค.ศ. 2016 – 27 พฤษภาคม ค.ศ. 2016

ประเภทของร้านค้าที่แตกต่างกันด้วยพฤติกรรมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ซื้อและรูปแบบการวางสินค้า ลำดับ (Sequence) ของพื้นที่การวางสินค้าที่เกิดการเปลี่ยนแปลงของลำดับ ประเภทของร้านค้าที่มีสินค้าขนาดเล็ก และมีความต้องการให้ผู้ซื้อหยิบเข้าถึงสินค้าได้ในระยะใกล้ จะเกิดการใช้พื้นที่ซ้อนทับเข้าไปบนทางเดินเท้ามากที่สุด เช่น ร้านขายผลไม้ เพื่อให้ระยะใกล้ชิดกับผู้ซื้อมากที่สุดโดยขอบเขตที่ถูกสร้างกลับยังมีลักษณะการสร้างการปิดล้อม ที่เบาบางไม่บดบังพื้นที่ทางเดิน ตัวอย่างการใช้ผลไม้ที่มีเป็นโต๊ะวางสินค้าแผ่ในแนวราบทำให้ขนาดพื้นที่ความกว้างของทางเดินลดลง ซึ่งเกิดจากพื้นที่ร้านค้าเดิมที่กำหนดเป็นพื้นที่ห้องขนาดเท่ากันและเป็นพื้นที่กั้นส่วนที่บดบังด้วยผนังไม่ตอบสนองความต้องการและลักษณะของการนำเสนอสินค้าที่แตกต่างกัน ซึ่งการออกแบบพื้นที่ร้านค้าที่อยู่ร่วมกับพื้นที่ทางเดินเท้านอกจากขนาดมาตรฐานของทางเดินทั่วไปแล้วต้องมีสัดส่วนของพื้นที่ ที่ต้องยืดหยุ่นในการใช้งานและองค์ประกอบของความเป็นห้องต้องมีองค์ประกอบที่สามารถรองรับการปรับขยายตัวให้เหมาะสมกับแต่ละประเภทความต้องการของสินค้าที่ต่างกัน

ผลการศึกษา

จะเห็นว่ารูปแบบการของการครอบครองพื้นที่ชั่วคราวของผู้ค้ามีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับประเภทของสินค้าและวิธีการจัดวางขององค์ประกอบแบบชั่วคราว หรือเฟอร์นิเจอร์ที่สามารถเคลื่อนย้ายได้ นำมาใช้เพื่อสร้างขอบเขตพื้นที่ใช้งานออกมาจากตัวร้าน การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่การขายแบบชั่วคราวจะต้องเลือกองค์ประกอบที่มีความง่ายต่อการเคลื่อนย้าย ยังต้องการพื้นที่เพิ่มมากขึ้นต้องลดระดับการจัดวางในแนวตั้งเป็นแนวระนาบแผ่ออกไปเพื่อให้มุมมองระหว่างผู้ซื้อกับสินค้าสะดวกมากขึ้น ลำดับ (Sequence) การเข้าถึงสินค้ามีความเปลี่ยนแปลงไปเพื่อให้เกิดความใกล้ชิดและลดระยะห่างระหว่างพื้นที่ผู้ขายและคนซื้อ โดยไปซ้อนทับพื้นที่ทางเดิน เพื่อผู้ที่เดินผ่านเห็นสินค้าได้ง่ายจากระยะการมองเห็นและการรับรู้ รูปแบบการสร้างพื้นที่ชั่วคราวนี้เป็นตัวอย่างหนึ่งที่เกิดจากการความต้องการในการแก้ปัญหาของผู้ค้าที่ต้องการขายสินค้าและเข้าถึงผู้ซื้อได้รวดเร็วที่สุด ไม่ว่าจะเป็นการนำเอาของใช้หรือองค์ประกอบ (Elements) ชั่วคราวมาใช้สร้างขอบเขตการใช้พื้นที่ หรือการปรับเปลี่ยนลำดับและตำแหน่งของพื้นที่ใช้สอยจากภายในสู่ภายนอก สิ่งเหล่านี้ทำให้ย้อนกลับไปตั้งคำถามถึงการออกแบบงานสถาปัตยกรรมและหน้าที่ของผู้ออกแบบที่อาจไม่ต้องตอบคำถามได้ทั้งหมดหรือทำให้ทุกอย่างชัดเจน คำตอบหนึ่งอาจจะเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างผู้ออกแบบกับผู้ใช้งาน รูปแบบของสถาปัตยกรรมที่สามารถปรับเปลี่ยนยืดหยุ่นเพื่อตอบการใช้ที่แตกต่างกันได้ การอยู่ร่วมกันของความสัมพันธ์ที่หลากหลายการใช้งานในพื้นที่เดียวกัน อาจไม่ได้เป็นปัญหาถ้าทำความเข้าใจถึงพฤติกรรมและความต้องการบนพื้นที่จริงสะท้อนผ่านการจัดการพื้นที่สำหรับรูปแบบของร้านค้า แผงลอย ก็ถือเป็นการครอบครองพื้นที่ค้าขายแบบชั่วคราว

อภิปรายผล

การศึกษาพื้นที่ที่เกิดการครอบครองชั่วคราว (Temporary Area) บนพื้นที่ทางเดินเท้าของกลุ่มผู้ค้าสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามในการสร้างการครอบครองพื้นที่เพื่อให้เกิดตัวตนและสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้ซื้อซึ่งเป็นกลุ่มผู้ใช้พื้นที่สัญจรได้โดยตรง ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่เอื้อต่อความต้องการของผู้ซื้อที่ต้องการสินค้าและผู้ขายที่นำเสนอสินค้าให้โดยตรง ทำให้รูปแบบของการใช้พื้นที่ในลักษณะนี้ยังคงมีอยู่ในความสัมพันธ์เดิมเพียงแต่เรามองไปที่กิจกรรมและความต้องการจริงของผู้ใช้ และตั้งคำถามกับที่มาของสิ่งที่เห็นเพื่อเข้าไปศึกษาถึงรายละเอียดที่เราอาจมองไม่เห็นหรือมองข้ามไป ทั้งในเชิงเศรษฐกิจ สังคม ที่เป็นกับลักษณะทางกายภาพที่สำคัญของพื้นที่ พิจารณาถึงมิติที่หลากหลายของการใช้พื้นที่ที่มากกว่าการเข้าไปตัดสินว่าเป็นปัญหาของใคร เช่น ปัญหาของร้านค้า แผงลอยที่เกิดขึ้นบนพื้นที่ทางเดินเท้านั้นมาจากออกแบบพื้นที่ที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการหรือไม่ มองพื้นที่ทางสัญจรสาธารณะและหาความหมายของพื้นที่ให้มากกว่าการเป็นหน้าที่กิจกรรมการใช้งานเดียว เป็นจุดเริ่มต้นของความเข้าใจความหลากหลายของการใช้พื้นที่แบบพึ่งพาอาศัยกันแบบไทย

ข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่บนทางเดินเท้าจากการการสร้างขอบเขตการใช้พื้นที่เพื่อการค้าแบบชั่วคราว ทำให้เห็นถึงวิธีในการแก้ปัญหาในระดับของผู้ใช้งาน ซึ่งเป็นคนเรียนรู้จัดการแก้ปัญหาได้ด้วยตัวเอง แต่ในการพัฒนารูปแบบของงานสถาปัตยกรรมที่ปรับเปลี่ยนรองรับพื้นที่กิจกรรมประเภทนี้ ยังคงต้องมีการทดลองและศึกษาทั้งในเรื่องข้อจำกัดของสิ่งก่อสร้างจากนโยบายการจัดการพื้นที่ทางเดินเท้าสาธารณะของกรุงเทพมหานคร การศึกษารูปแบบของงานสถาปัตยกรรมแบบชั่วคราวหรือนวัตกรรมองค์ความรู้ของการก่อสร้างเพื่อเป็นตัวอย่างประกอบการนำเสนอรูปแบบที่เหมาะสมกับการจัดการพื้นที่ที่ใกล้เคียงกับกรณีศึกษาต่อไป

References

- Anastasia, Loukaitou and Renia ,Ehrenfeucht (2009) .Conflict and Negotiation over Public Space.The MIT Press, Cambridge.
- Baiche ,Bousmaha and Walliman,Nicholas (2000). Neuufert Architect's Data. third edition, c3.3-1. German : a Blackwell publishing.
- Krasuang Khamanakhom (2014) . “phāēn patibatkān (Action Plan) nāēothāng kānkāekhai panhā dān kān khonsong thāng nam : krom chāothā ”. [Action Plan, Guidelines for Solving Water Transportation Problems :Marine Department]. Retrieved November 20 , 2015 from <https://www.md.go.th/md/>
- Phraratchabanyat (1992) . “kānchat rabiāp hāpre - phāēnglōj tāmpha ra rāt banyat raksā khwām sa‘āt lāe khwām pen rabiāp riāproj khōng bānmūang 1992 (4.2)
- Phunthi bon thangthao”[Act (1992). "Organization of Hawker-Stall According to the Cleanliness and Orderliness Act of the State 1992. (Article 4.2) Pavement Area]. The Cleanliness and Orderliness of the Country Act. Retrieved November 20 ,2015 from <http://www.law.moi.go.th/124.doc>.